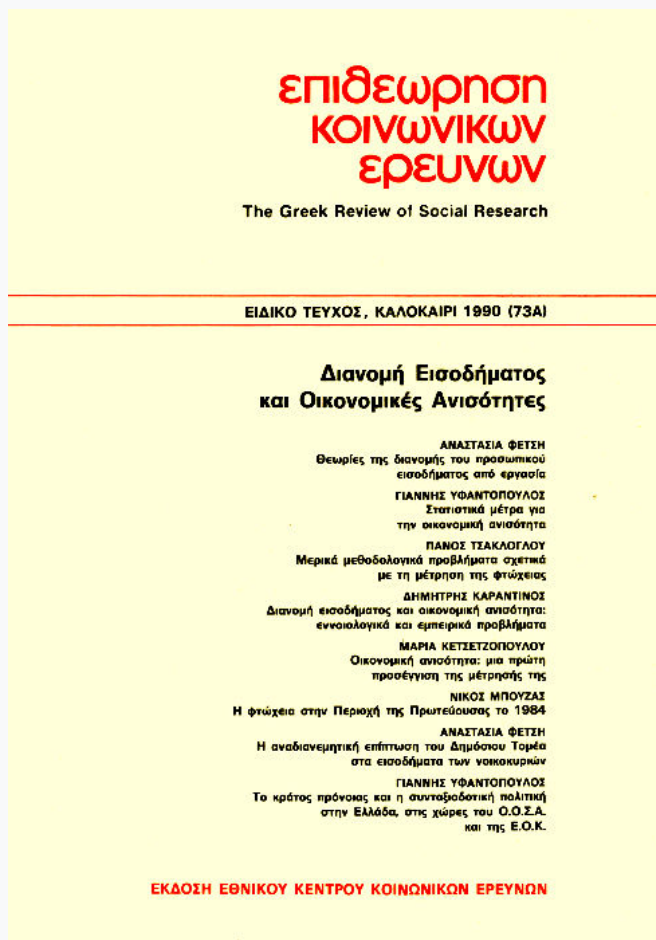

The Greek Review of Social Research

Vol 73 (1990)

73,A: Ειδικό τεύχος: Διανομή εισοδήματος και οικονομικές ανισότητες

Η διανεμητική επίπτωση του δημόσιου τομέα στην κατανομή του εισοδήματος των νοικοκυριών

Αναστασία Φέτση

doi: [10.12681/grsr.938](https://doi.org/10.12681/grsr.938)

Copyright © 1990, Αναστασία Φέτση

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Φέτση Α. (1990). Η διανεμητική επίπτωση του δημόσιου τομέα στην κατανομή του εισοδήματος των νοικοκυριών. *The Greek Review of Social Research*, 73, 182–198. <https://doi.org/10.12681/grsr.938>

Αναστασία Φέτση

Η ΑΝΑΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΠΤΩΣΗ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη δεκαετία του '60 και μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '70 η διεθνής οικονομία γνώρισε μια περίοδο έντονης οικονομικής μεγέθυνσης η οποία άφησε χώρο για προβληματισμό πάνω στο άλλο σημαντικό στοιχείο της μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας: τη δικαιότερη κατανομή των πόρων. Έτσι κατά την περίοδο αυτή εκφράστηκαν έντονες απαιτήσεις για αναδιανομή του εισοδήματος προς όφελος των οικονομικά ασθενέστερων, την ικανοποίηση των οποίων ανέλαβε ο δημόσιος τομέας με την αύξηση των δαπανών ευημερίας (κοινωνικές δαπάνες).

Παρ' ό,τι, αρχικά, η αναδιανεμητική πολιτική του δημόσιου τομέα βασίστηκε σε μια ευρεία πολιτική συναίνεση, περί τα τέλη της δεκαετίας του '70 παρουσιάστηκε μια διάσταση των απόψεων σχετικά με το κατά πόσο η έμφαση σε ζητήματα αναδιανομής δικαιώνει και την παρεπόμενη διεύρυνση του δημόσιου τομέα.

Αφορμή για τη διάσταση αυτή των απόψεων ήταν η οικονομική κρίση που έπληξε τη διεθνή οικονομία μετά το δεύτερο πετρελαϊκό σοκ και η οποία δημιούργησε προβλήματα χρηματοδότησης των αναδιανεμητικών προγραμμάτων. Η οικονομική κρίση, κυρίως μέσα από την ανεργία, έπληξε σχετικά περισσότερο τα εισοδήματα των χαμηλότερων οικονομικά τάξεων με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι ανάγκες για στήριξη του εισοδήματός τους και άρα οι ανάγκες για συγκέντρωση πόρων στο δημόσιο τομέα. Από την άλλη πλευρά, η πτώση του επιπέδου της οικονομικής δραστηριότητας μείωσε και τη δυνα-

τότητα του δημόσιου τομέα για απορρόφηση επιπλέον πόρων από τον ιδιωτικό.

Οι αντιρρήσεις που εκφράστηκαν για τη διεύρυνση του δημόσιου τομέα βασίστηκαν σε δύο σημεία κριτικής. Το πρώτο έχει να κάνει με την αρνητική του επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση¹, ενώ το δεύτερο με την αναποτελεσματικότητά του ως προς τη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων.²

Αν και αυτή τη στιγμή εμφανίζεται μια έντονη τάση αποδοχής των παραπάνω απόψεων, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η εμπειρία της κάθε χώρας ως προς την επίπτωση του δημόσιου τομέα στην οικονομική δραστηριότητα αλλά και στην αναδιανομή του εισοδήματος διαφέρει τούτου εξαρτωμένου από τον τρόπο με τον οποίο άσκησε την αναδιανεμητική της πολιτική.³ Έτσι η πιθανή επαλήθευση των παραπάνω σημείων κριτικής για κάποια χώρα δεν οδηγεί αναγκαστικά στο συμπέρασμα του περιορισμού του δημόσιου τομέα. Εναλλακτικά θα μπορούσε να οδηγήσει σε προβληματισμό πάνω στις μεθόδους άσκησης αναδιανεμητικής, αλλά και, γενικότερα, κοινωνικής πολιτικής.

Το ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στη διερεύνηση του δεύτερου σημείου κριτικής, δηλαδή της ελληνικής εμπειρίας της αποτελεσματικότητας του δημόσιου τομέα ως προς τη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων, έτσι όπως αυτή περιγράφεται από την επίπτωση των πολιτικών του στην κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών.⁴

Στο πρώτο μέρος της μελέτης θα αναφερθούμε στα θεωρητικά ζητήματα του θέματος και συγκεκριμένα στα μέσα με τα οποία ο δημόσιος τομέας επηρεάζει τη διανομή του εισοδήματος. Αυτό θεωρείται απαραίτητο για τον καθορισμό του αναλυτικού πλαισίου στο οποίο θα κινηθούμε στο δεύτερο μέρος όπου θα μετρήσουμε την επίπτωση της εφαρμοσμένης πολιτικής στην κατανομή του εισοδήματος των νοικοκυριών της Περιοχής της Πρωτεύουσας για το έτος 1984 στηριζόμενοι στα στοιχεία της Έρευνας Κατανομής Εισοδήματος που διενεργήθηκε από το Ε.Κ.Κ.Ε.. Τέλος, στο τρίτο μέρος θα συνοψίσουμε τα κυριότερα συμπεράσματά μας και θα αναφερθούμε σε σημεία τα οποία απαιτούν επιπλέον μελέτη και επεξεργασία.

1. Έχει υποστηριχθεί ότι η αρνητική επίπτωση του δημόσιου τομέα στην οικονομική μεγέθυνση επήλθε από τη δημιουργία ελλειμμάτων τα οποία αφ' ενός τροφοδότησαν πληθωριστικές πιέσεις και αφ' ετέρου επηρέασαν δυσμενώς την οικονομική δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα.

2. Σχετικά με την εξέλιξη της σχετικής οικονομικής θέσης των φτωχών στην Ελλάδα, βλ. Σ. Καράγιωργας και συνεργάτες (1989), ενώ για μια γενική παρουσίαση των επιχειρημάτων για την θέση αυτή, βλ. I.L.O. (1984).

3. Βλέπε για παράδειγμα την εξέλιξη, λειτουργία και επίπτωση των αναδιανεμητικών πολιτικών του δημόσιου τομέα σε δύο ευρωπαϊκές χώρες τη Σουηδία και τη Μεγάλη Βρετανία (Friedman, R., Gilbert N. and Sherer, M. 1987).

4. Δεν θα αναφερθούμε σε ζητήματα όπως αυτά της επίπτωσης του δημόσιου τομέα στην οικονομική δραστηριότητα και στη λήψη αποφάσεων του ιδιωτικού τομέα.

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο κύριος μοχλός της αναδιανεμητικής (προς όφελος των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων) πολιτικής του δημόσιου τομέα ήταν οι δαπάνες ευημερίας που χρηματοδότησαν προγράμματα παροχών σε χρήμα (μεταβιβαστικές πληρωμές) και σε είδος. Ως δαπάνες ευημερίας θεωρούμε αυτές που σκοπό έχουν να εξυπηρετήσουν κοινωνικές ανάγκες και συγκεκριμένα την εξασφάλιση ενός ελάχιστου εισοδήματος για όλους, την προστασία του εισοδήματος των ατόμων από τις αντιξοότητες της οικονομικής και κοινωνικής ζωής (όπως η ανεργία, ασθένεια, γήρας, θάνατος κ.λπ.) και την πρόσβαση όλων σε αγαθά και υπηρεσίες που θεωρούνται απαραίτητα για τη ζωή και προαγωγή του ατόμου (όπως τροφή, κατοικία, υγεία και εκπαίδευση). Αν ως αναδιανομή ορίσουμε τη μεταβολή της σχετικής οικονομικής θέσης των νοικοκυριών που επέρχεται ως αποτέλεσμα της δράσης του δημόσιου τομέα, τότε τα παραπάνω προγράμματα έχουν αναδιανεμητικό αποτέλεσμα με την έννοια ότι βελτιώνουν τη σχετική οικονομική θέση κάποιων νοικοκυριών (εκείνων που ωφελούνται από αυτά) είτε άμεσα (μέσα από τις μεταβιβαστικές πληρωμές) είτε έμμεσα (μέσα από παροχές σε είδος).⁵ Αν μάλιστα ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι τα νοικοκυριά που περισσότερο ωφελούνται από τα παραπάνω προγράμματα είναι αυτά που ανήκουν στις χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες (είτε γιατί είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε δυσμενείς συγκυρίες, είτε γιατί έχουν μεγαλύτερη ανάγκη βοήθειας στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών), τότε το αναδιανεμητικό αυτό αποτέλεσμα μειώνει τις οικονομικές ανισότητες, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα.

Παρ' όλα αυτά θα πρέπει να τονίσουμε ότι η καθαρή μεταβολή της οικονομικής θέσης των νοικοκυριών —και άρα το καθαρό αναδιανεμητικό αποτέλεσμα το οποίο, τελικά, μας ενδιαφέρει— δεν είναι μόνο συνάρτηση των παροχών που τα νοικοκυριά απολαμβάνουν από τα προγράμματα του δημόσιου τομέα αλλά και της συμμετοχής τους στη χρηματοδότηση των προγραμμάτων αυτών, έτσι όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τη φορολογική τους επιβάρυνση. Άλλωστε, η φορολογία, πέρα από μέσο συγκέντρωσης πόρων στο δημόσιο τομέα για τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων του,⁶ έχει από μό-

5. Η μεταβολή στην οικονομική θέση των νοικοκυριών που επέρχεται από τις παροχές σε είδος θα μπορούσε να υπολογισθεί με την έκφραση σε χρηματικούς όρους (αυτό μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους) των παρεχομένων υπηρεσιών και αγαθών και στη συνέχεια να προστεθεί στο εισόδημά τους.

6. Ο Lindhal θεωρούσε τους φόρους ως τιμή που τα άτομα πληρώνουν για το όφελος που απολαμβάνουν από την κατανάλωση των δημοσίων αγαθών.

νη της αναδιανεμητικά αποτελέσματα. Κυρίως, η άμεση φορολογία με την εφαρμογή της αρχής της φοροδοτικής ικανότητας (*ability-to-pay principle*)⁷ χρησιμοποιείται ως ανεξάρτητο μέσο για την επιτέλεση της αναδιανεμητικής λειτουργίας του δημόσιου τομέα.

Έτσι, για μια ακριβέστερη αξιολόγηση του αναδιανεμητικού αποτελέσματος του δημόσιου τομέα θα πρέπει να λάβουμε υπόψη όχι μόνο τις απολαβές των νοικοκυριών αλλά και τις συνεισφορές τους, μετρώντας το εισόδημά τους έτσι όπως αυτό διαμορφώνεται μετά την επίπτωση των μεταβιβαστικών πληρωμών, των παροχών σε είδος, και των άμεσων και έμμεσων φόρων. Το εισόδημα αυτό των ατόμων έχει ονομαστεί, στη διεθνή βιβλιογραφία, κοινωνικό εισόδημα ή κοινωνικός μισθός. Συγκεκριμένα, ο κοινωνικός μισθός είναι ίσος με το αγοραίο εισόδημα συν τις μεταβιβαστικές πληρωμές, τις παροχές σε είδος (εκφρασμένες σε χρηματικούς όρους), μείον τους φόρους που καταβάλλονται.

Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να τονίσουμε ότι η δραστηριότητα του δημόσιου τομέα δεν περιορίζεται στην πραγματοποίηση δαπανών ευημερίας αλλά επεκτείνεται και στη διενέργεια άλλων δαπανών, των ονομαζόμενων στη βιβλιογραφία γενικών δαπανών, που γίνονται είτε για την εξυπηρέτηση οικονομικών αναγκών (π.χ. δαπάνες για μεταφορές, επικοινωνίες και γενικότερα δαπάνες για υποδομή) είτε για την εξασφάλιση και διατήρηση του υπόβαθρου πάνω στο οποίο στηρίζεται και λειτουργεί το κοινωνικο-οικονομικό σύστημα (π.χ. δαπάνες για άμυνα, δικαιοσύνη, διοίκηση κ.λπ.) και οι οποίες επίσης έχουν αναδιανεμητικά αποτελέσματα εφόσον η ωφέλεια που κάθε εισοδηματική ομάδα απολαμβάνει από αυτές είναι διαφορετική.⁸ Έτσι σε μια πλήρη μελέτη θα έπρεπε να υπολογιστούν τα αναδιανεμητικά αποτελέσματα και αυτών των δαπανών.⁹

7. Με βάση το κριτήριο αυτό τα άτομα φορολογούνται ανάλογα με τη δυνατότητα που έχουν να συνεισφέρουν στα φορολογικά έσοδα και η οποία καθορίζεται από πολλούς παράγοντες όπως το εισόδημά τους, η περιουσία τους κ.λπ. Βλ. Σ. Καράγιωργας (1969, σ. 248-255).

8. Υπάρχει, βέβαια, και η άποψη ότι οι γενικές δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούν την παραγωγή αγαθών (δημόσιων) τα οποία δεν παράγουν για τα άτομα επιπλέον όφελος πέρα από αυτό που καρπώνονται από τη λειτουργία του οικονομικού συστήματος και με αυτή την έννοια δεν θα πρέπει να εισάγονται στις αναλύσεις των ωφελειών από τις δημόσιες δαπάνες. Βασικός υποστηρικτής της άποψης αυτής είναι ο Meerman (1980).

9. Το πρόβλημα που παρουσιάζεται κατά τη μέτρηση του αναδιανεμητικού αποτελέσματος των γενικών δημόσιων δαπανών είναι ότι δεν μπορούμε να μετρήσουμε «αντικειμενικά» την ωφέλεια που κάθε εισοδηματική τάξη απολαμβάνει από την κατανάλωση των αγαθών των οποίων την παραγωγή χρηματοδοτούν. Το πρόβλημα αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι οι γενικές δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούν την παραγωγή δημόσιων αγαθών για τα οποία τα άτομα δεν έχουν κίνητρο να εκδηλώσουν τις προτιμήσεις τους. Έτσι οι μελετητές συνήθως καταφεύγουν σε κατανομή των ωφελειών που βασίζεται σε αξιολογικές κρίσεις. Βλ. Aaron, McGuire (1970), Musgrave et al. (1974), Maital (1975), Philpotts (1986), Πάκος, Ρέππας (1988) κ.λπ.

Αν και η ανάλυση που προηγήθηκε εξυπηρετεί τους σκοπούς της εργασίας αυτής, θα πρέπει να τονιστούν ορισμένες αδυναμίες της.

Αρχικά θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η αναδιανομή, στην οποία αναφερόμαστε, δεν είναι παρά ένα μέρος μόνο του συνολικού αναδιανεμητικού αποτελέσματος της δράσης του δημόσιου τομέα στα εισοδήματα των νοικοκυριών. Συγκεκριμένα είναι ένα αποτέλεσμα μερικής ισορροπίας όπου η επίπτωση των παροχών και φόρων στα εισοδήματα εξετάζεται ανεξάρτητα από την επίπτωση που έχει στο γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνονται τα εισοδήματα, δηλαδή την αγορά. Έχει υποστηριχθεί ότι απλά και μόνο η ύπαρξη του δημόσιου τομέα διαμορφώνει μια κατανομή αγοραίων εισοδήματος διαφορετική από αυτήν που θα υπήρχε εν απουσία του, και με αυτή την έννοια έχει ευρύτερα αναδιανεμητικά αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν αναφερθεί στη διεθνή βιβλιογραφία ως «αποτελέσματα γενικής ισορροπίας» και συνδέονται με τα ρικαρντιανά αποτελέσματα (ricardian effects) στο συνολικό προϊόν που οφείλονται στις μεταβολές στις τεχνικές παραγωγής, στις εκούσιες μεταβολές στην προσφορά εργασίας, στις μεταβολές στην αποταμίευση και τον σχηματισμό κεφαλαίου, ή στην αποτελεσματικότητα της χρησιμοποίησης των πόρων (De Wulf Luc 1981, σελ. 59) και τα οποία προκαλούνται από τη δραστηριότητα του δημόσιου τομέα.¹⁰

Παρά τη σημασία της μελέτης των αναδιανεμητικών αποτελεσμάτων γενικής ισορροπίας για τον προσδιορισμό της συνολικής επίπτωσης του δημόσιου τομέα στα εισοδήματα των νοικοκυριών και την κατανομή του εισοδήματος, τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά τη μέτρησή τους είναι πάρα πολλά και η εμπειρική έρευνα σ' αυτό τον τομέα είναι ακόμη πολύ περιορισμένη. Έτσι, αν και αναγνωρίζουμε την ύπαρξή τους περιορίζουμε την ανάλυσή μας στα άμεσα ή μερικής ισορροπίας αναδιανεμητικά αποτελέσματα.

Ένα δεύτερο σημείο αδυναμίας που θα πρέπει να υπογραμμισθεί είναι ότι, παρόλο που αναφερθήκαμε μόνο στην αναδιανεμητική επίπτωση της δημοσιονομικής πολιτικής, η κατανομή του εισοδήματος επηρεάζεται και με

10. Έχει υποστηριχθεί ότι η έμμεση και άμεση φορολογία επηρεάζει το καταναλωτικό πρότυπο των ατόμων και την προσφορά και ζήτηση εργασίας, έχει επιπτώσεις στη σύνθεση του προϊόντος και άρα στα εισοδήματα. Επίσης η παροχή αγαθών και υπηρεσιών από το δημόσιο τομέα επηρεάζει την κατανομή του εισοδήματος μέσα από τη μεταβολή στη ζήτηση κεφαλαίου και εργασίας εξαιτίας των διαφορετικών συναρτήσεων παραγωγής του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (υποστηρίζεται ότι η συνάρτηση παραγωγής του δημόσιου τομέα είναι περισσότερο έντασης εργασίας και έτσι η επέκταση του δημόσιου τομέα έχει θετική επίδραση στο εισόδημα από εργασία). Εξάλλου, υποστηρίζεται ότι τα ασφαλιστικά προγράμματα του δημόσιου τομέα επηρεάζουν την αποταμιευτική συμπεριφορά των ατόμων όπως επίσης (μαζί με τα επιδόματα ανεργίας και άλλα κοινωνικά επιδόματα) επιδρούν στην προσφορά εργασίας. Βλ. Feldstein (1974), Meerman (1978), Danzinger, Haveman and Plotnick (1981), Lesnoy and Leimer (1985).

άλλους τρόπους όπως π.χ. τη νομοθεσία. Το κράτος με τη θέσπιση κατωτάτων ορίων μισθών, με την επιβολή περιορισμών στην ηλικία εισόδου και εξόδου των ατόμων από την αγορά εργασίας κ.λπ. ασκεί επίδραση στην κατανομή των εισοδημάτων.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η προηγηθείσα ανάλυση πραγματεύεται μια μόνο σκοπιά του πολυδιάστατου ζητήματος της αναδιανομής και συγκεκριμένα τη διαστρωματική αναδιανομή μεταξύ των εισοδηματικών ομάδων (που θα μπορούσε να είναι και κοινωνικο-επαγγελματικές) ενώ δεν αναφέρεται στην αναδιανομή μεταξύ γενεών ή στην αναδιανομή του εισοδήματος κατά τον κύκλο ζωής του ατόμου. Τα θέματα αυτά έχουν μεγάλη σημασία ιδιαίτερα για την αξιολόγηση των συνταξιοδοτικών προγραμμάτων τα οποία και αποτελούν ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των δαπανών ευημερίας.

Ακόμη δεν έγινε αναφορά στη «λειτουργική» αναδιανομή, δηλαδή, στην επίπτωση των πολιτικών του δημόσιου τομέα στη λειτουργική κατανομή του εισοδήματος. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε το γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές (π.χ. παροχές δανείων με επιδοτούμενα επιτόκια, φοροαπαλλαγές των επενδύόμενων κερδών, παροχές άλλων κινήτρων για επενδύσεις κ.λπ.) είναι σε θέση να μεταβάλλει τη σχέση μισθών κερδών στο συνολικό εισόδημα.

Η ενασχόληση με τα παραπάνω θέτει το ζήτημα της αποτελεσματικότητας (ως προς την αναδιανομή) του δημόσιου τομέα σ' ένα πιο δυναμικό πλαίσιο, το οποίο είναι απαραίτητο για την σωστότερη αξιολόγησή του. Δυστυχώς, όμως, το εύρος των παραπάνω θεμάτων είναι πολύ μεγάλο και δεν θα έχουμε την ευκαιρία να τα προσεγγίσουμε στην εργασία αυτή.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΔΙΑΝΕΜΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ Ε.Κ.Κ.Ε.

Αν και στο δεύτερο μέρος του δεύτερου κεφαλαίου αναφερθήκαμε στην αναδιανεμητική επίπτωση του συνόλου των δημοσιονομικών μέσων, οι πρακτικές δυσκολίες που ανακύπτουν κατά τον υπολογισμό της επίπτωσης μερικών από αυτά αλλά και η έλλειψη στοιχείων καθιστά αδύνατη τη μέτρηση της συνολικής αναδιανομής. Έτσι θα περιορίσουμε την ανάλυσή μας στην αναδιανεμητική επίπτωση μόνο των μέσων που επηρεάζουν το χρηματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών (take home income) και συγκεκριμένα (i) του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, (ii) των ασφαλιστικών εισφορών και (iii) των μεταβιβαστικών πληρωμών.

ι. Η αναδιανεμητική επίπτωση του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων

Ο προσωπικός φόρος εισοδήματος, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί σημαντικό μέσο για τη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων. Βέβαια, το επιθυμητό, από το δημόσιο τομέα, μέγεθος της μείωσης της ανισότητας, έτσι όπως αυτό εκφράζεται από την προοδευτικότητα του φόρου εισοδήματος και το ύψος των φορολογικών συντελεστών, είναι δυνατό να μην επιτευχθεί εφ' όσον κάποιες ομάδες του πληθυσμού μπορούν να μειώσουν τη φορολογική τους επιβάρυνση, είτε μετακυλίωντας ολόκληρο ή μέρος του φόρου αυτού σε άλλες ομάδες του πληθυσμού, είτε φοροαποφεύγοντας, μετατρέποντας το εισόδημά τους σε μη φορολογήσιμες μορφές, είτε φοροδιαφεύγοντας. Το σημαντικό, επίσης, είναι ότι μόνο ορισμένες ομάδες του πληθυσμού έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τις παραπάνω μεθόδους για να μειώσουν τη φορολογική τους επιβάρυνση οπότε η επίπτωσή τους είναι μεροληπτική. Για τους λόγους αυτούς μια μελέτη του θεσμοθετημένου προσωπικού φόρου εισοδήματος δεν αποκαλύπτει και την πραγματική αναδιανεμητική του επίπτωση.

Στη συνέχεια, βασιζόμενοι στα στοιχεία της Έρευνας για την Κατανομή του Εισοδήματος θα προσπαθήσουμε να εκτιμήσουμε την αναδιανεμητική επίπτωση του συγκεκριμένου φόρου στην κατανομή εισοδήματος των νοικοκυριών που προέκυψε από την κατάταξή τους σε εισοδηματικές τάξεις με βάση το ακαθάριστο εισόδημά τους.

Για την εκτίμηση της αναδιανεμητικής επίπτωσης του προσωπικού φόρου εισοδήματος θα μπορούσαμε, αρχικά, να μετρήσουμε τη φορολογική επιβάρυνση της κάθε εισοδηματικής ομάδας έτσι όπως αυτή εκφράζεται από τη συμμετοχή της στα συνολικά έσοδα από τον συγκεκριμένο φόρο. Η στήλη 2 του Πίνακα 1 δείχνει ότι το μεγαλύτερο βάρος φέρουν οι τέσσερις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις που σημαίνει ότι ο φόρος έχει αναδιανεμητική επίπτωση προς όφελος των χαμηλότερων ομάδων. Μάλιστα αν συγκρίνουμε τις στήλες 1 και 2 του ίδιου πίνακα βλέπουμε ότι ενώ το ποσοστό των πέντε πρώτων εισοδηματικών ομάδων στο συνολικό εισόδημα είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό της συμμετοχής τους στα φορολογικά έσοδα, η σχέση αυτή αντιστρέφεται για τις τρεις τελευταίες.

Από την άλλη πλευρά θα μπορούσαμε να μετρήσουμε το αναδιανεμητικό αποτέλεσμα του φόρου μέσα από την προοδευτικότητά του. Η έννοια της προοδευτικότητας συνδέεται με την ιδέα ενός αυξανόμενου μέσου φορολογικού συντελεστή, επειδή μόνο τότε τό βάρος πέφτει δυσανάλογα στους πλούσιους.¹¹ Η στήλη 4 του Πίνακα 1 δείχνει ότι ο προσωπικός φόρος εισοδήμα-

11. Morris and Preston (1986, σ. 321).

τους είναι πράγματι προοδευτικός εφ' όσον οι μέσοι αποτελεσματικοί φορολογικοί συντελεστές αυξάνονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Εισοδ. Κλιμ.	% Συμμετ. στο ακαθάρ. εισόδ. (1)	% Συμμετ. στα φορολ. έσοδα (2)	% Συμμετ. στο (ακ-φορ.) εισόδ. (3)	Μέσοι φορολ. συν. (4)	Εμπειρ. ορ. φορ. συν. (5)
1	1,1	0,1	1,2	0,73	
2	5,1	1,0	5,4	1,63	2,75
3	8,7	2,9	9,2	2,74	5,07
4	16,3	9,8	16,9	4,98	10,66
5	26,2	24,8	26,4	7,83	14,00
6	17,9	23,1	17,5	10,65	17,63
7	14,4	22,0	13,7	12,66	18,15
8	10,2	16,3	9,7	13,14	13,60

Όμως, το μέγεθος της προοδευτικότητάς του και άρα της αναδιανεμητικής του επίπτωσης δεν είναι δυνατό να εκτιμηθεί μόνο μέσα από τους μέσους φορολογικούς συντελεστές. Ο υπολογισμός των οριακών φορολογικών συντελεστών των εισοδηματικών κλιμακίων είναι σημαντικός για τον υπολογισμό του αναδιανεμητικού αποτελέσματος, εφ' όσον δείχνουν κατά πόσο αυξάνεται η φορολογική επιβάρυνση για κάθε αύξηση του εισοδήματος. Μια έντονη αυξητική τάση των οριακών φορολογικών συντελεστών όσο μετακινούμαστε σε ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια δείχνει έντονη προοδευτικότητα επειδή σημαίνει ότι μια αύξηση του εισοδήματος στα ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια επιβαρύνεται κατά πολύ περισσότερο από ό,τι μια αύξηση στα κατώτερα εισοδηματικά κλιμάκια. Δυστυχώς η αδυναμία εκτίμησης των οριακών φορολογικών συντελεστών μας οδήγησε στο να προσεγγίσουμε την ένταση της προοδευτικότητας εκτιμώντας «εμπειρικούς οριακούς φορολογικούς συντελεστές» οι οποίοι υπολογίστηκαν ως η ποσοστιαία διαφορά μεταξύ του μέσου φόρου δύο συνεχόμενων εισοδηματικών κλιμακίων επί της διαφοράς του μέσου εισοδήματος των κλιμακίων.¹²

Όπως φαίνεται από τη στήλη 5 του Πίνακα 1 οι συντελεστές αυτοί, πράγματι, αρχικά εμφανίζουν μια αυξητική τάση η οποία, ωστόσο, μειώνεται προοδευτικά για να αντιστραφεί μεταξύ των δύο τελευταίων εισοδηματικών

12. Bjerke and Brodersen (1978, σ. 157).

κλιμακίων. Η παρατήρηση αυτή αποτελεί μια ένδειξη ότι ο προσωπικός φόρος εισοδήματος δεν έχει έντονο αναδιανεμητικό αποτέλεσμα.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από τη σύγκριση των στηλών 1 και 3 του Πίνακα 1, όπου το μερίδιο των πέντε πρώτων εισοδηματικών τάξεων στο συνολικό εισόδημα αυξάνεται μεν αλλά ελάχιστα (τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζει το μερίδιο της τρίτης και τέταρτης εισοδηματικής ομάδας) ενώ ταυτόχρονα μειώνεται ελάχιστα το μερίδιο των τριών τελευταίων ομάδων. Εξάλλου η σύγκριση των συνοπτικών μέτρων ανισοκατανομής Gini και Theil για τις κατανομές του ακαθάριστου εισοδήματος και του εισοδήματος μετά τη φορολογία δεν εμφανίζουν, επίσης, μεγάλη διαφορά (Πίνακας 2).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

	<i>Ακαθ. εισ.</i>	<i>(Ακαθ.-φορ.) εισ.</i>	<i>(Ακαθ.-ασφ.) εισ.</i>	<i>Καθ. εισ.</i>
Gini	0,344	0,324	0,347	0,324
Theil	0,210	0,186	0,216	0,189

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο κατεξοχήν αναδιανεμητικός (προς όφελος των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων) φόρος των περισσότερων φορολογικών συστημάτων, στο ελληνικό φορολογικό σύστημα, δεν εμφανίζεται να είναι ιδιαίτερα προοδευτικός και άρα να έχει σημαντική αναδιανεμητική επίπτωση.

ii. Η αναδιανεμητική επίπτωση των ασφαλιστικών εισφορών

Οι ασφαλιστικές εισφορές έχουν αντιμετωπιστεί στη βιβλιογραφία ως ένας άλλος φόρος επί του εισοδήματος. Όμως, θα πρέπει να τονιστούν ορισμένες ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου φόρου.

Αρχικά θα πρέπει να τονιστεί ότι είναι φόρος επί του εισοδήματος από εργασία και άρα η επιβάρυνση των νοικοκυριών θα είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό του εισοδήματός τους που αποκτιέται από εργασία. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι η ασφάλιση των εργαζομένων είναι υποχρεωτική και ότι το ποσοστό της εισφοράς τους καθορίζεται με βάση το εισόδημα από εργασία και όχι το συνολικό εισόδημα, τότε είναι εμφανές ότι οι ασφαλιστικές εισφορές θα έχουν αναδιανεμητική επίπτωση σε βάρος του εισοδήματος από εργασία.

Από την άλλη πλευρά, η ασφαλιστική εισφορά των εργαζομένων αποτε-

λεί ένα μέρος μόνο της κάλυψης του κόστους της ασφάλισής τους. Το υπόλοιπο μέρος καλύπτεται από την εισφορά των εργοδοτών και υπάρχει η υπόνοια ότι μέρος της εισφοράς αυτής μετακυλιέται στους εργαζόμενους μέσα από μειώσεις του μισθού τους. Αν αυτό, πράγματι, ισχύει, η εξίσωση της επιβάρυνσης των μισθωτών με το ποσό των δικών τους εισφορών, υποεκτιμά την πραγματική τους επιβάρυνση γιατί δεν συνυπολογίζεται το ποσό της μετακύλισης της συνεισφοράς των εργοδοτών. Έτσι, ενώ για τους αυτοαπασχολούμενους η ασφαλιστική εισφορά που καταβάλλουν θα εκφράζει και το σύνολο της επιβάρυνσής τους, για αυτούς που παρέχουν εξηρητημένη εργασία θα εκφράζει μέρος μόνο της επιβάρυνσης, οπότε τα αποτελέσματα θα μεροληπτούν σε βάρος τους.

Ακόμη θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η δυνατότητα και το μέγεθος της μετακύλισης διαφέρει μεταξύ ειδικοτήτων και οικονομικών κλάδων εφ' όσον αυτά εξαρτώνται από παράγοντες, όπως η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η αγορά εργασίας για κάθε ειδικότητα και κάθε κλάδο, η ύπαρξη και η δύναμη της επιρροής των συνδικάτων κ.λπ. Έτσι η διαφορά του βαθμού της μετακύλισης θα σημαίνει και διαφορετικές αναδιανεμητικές επιπτώσεις των ασφαλιστικών εισφορών μεταξύ των διαφόρων ειδικοτήτων και κλάδων.¹³

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι η αναδιανεμητική επίπτωση των ασφαλιστικών εισφορών έχει άμεση σχέση με τις αρχές στις οποίες βασίζεται το ασφαλιστικό σύστημα. Αν αυτό βασίζεται στην αρχή της *κεφαλαιοποίησης των εισφορών* (funded system), όπως π.χ. οι ιδιωτικές ασφάλειες, τότε δεν μπορούμε να μιλήσουμε για αναδιανομή μεταξύ των νοικοκυριών γιατί στην ουσία η όλη διαδικασία αφορά στην αναδιανομή του εισοδήματος του κύκλου ζωής του ατόμου. Αν όμως είναι *στατικά διανεμητικό* (pay-as-you-go) τότε υπάρχει αναδιανομή του εισοδήματος μεταξύ ομάδων του πληθυσμού· συγκεκριμένα μεταξύ εργαζομένων, οι οποίοι πληρώνουν εισφορές, και συνταξιούχων, οι οποίοι απολαμβάνουν παροχές. Παράλληλα, αν το ασφαλιστικό σύστημα είναι *ανταποδοτικό* (quid-pro-quo), τα ανα-

13. Για τη μετακύλιση των ασφαλιστικών εισφορών των εργοδοτών στην περίπτωση της Ελλάδας έχουν γίνει δύο έρευνες του Ν. Τάσου (1983) και του Γ. Προβόπουλου (1987). Τα ευρήματα της έρευνας του Ν. Τάσου επαληθεύουν την υπόθεση ότι αυτές μετακυλιούνται, αλλά στους καταναλωτές, οπότε έχουν επίδραση αντίστοιχη με αυτή των έμμεσων φόρων. Επίσης ο Γ. Προβόπουλος (1987: 105-106) βρίσκει ότι η εισφορά των εργοδοτών μετακυλιέται κατά ένα μικρό ποσοστό, της τάξης του 25%. Το ποσοστό αυτό περιλαμβάνει τη συνολική μετακύλιση δηλαδή και την προς τα πίσω (μείωση των μισθών των εργαζομένων) αλλά και την προς τα εμπρός (αύξηση των τιμών), που σημαίνει ότι η επιβάρυνση του χρηματικού εισοδήματος των εργαζομένων θα είναι ακόμη μικρότερη από το παραπάνω εκτιμημένο ποσοστό. Παρ' όλα αυτά, όπως αναφέρεται στη μελέτη, το βραχυχρόνιο αυτό αποτέλεσμα δεν αποκλείει την πιθανότητα το ποσοστό της μετακύλισης να είναι μεγαλύτερο μακροχρόνια.

διανεμητικά αποτελέσματα και πάλι εκμηδενίζονται εφ' όσον ο καθένας ανάλογα με τις εισφορές που πληρώνει απολαμβάνει και τις αντίστοιχες παροχές. Αντίθετα, αν δεν υπάρχει η παραπάνω αντιστοιχία μεταξύ εισφορών και παροχών, οπότε το σύστημα είναι *διαχρονικά διανεμητικό*, τότε είναι εμφανές ότι υπάρχει αναδιανεμητικό αποτέλεσμα.¹⁴

Στην παρούσα μελέτη ο τρόπος με τον οποίο μελετούμε την αναδιανεμητική επίδραση των ασφαλιστικών εισφορών, δηλαδή το ότι τις αποσυνδέουμε από τις παροχές του ασφαλιστικού συστήματος, προϋποθέτει την αποδοχή της υπόθεσης ότι το ασφαλιστικό σύστημα είναι διαχρονικά και στατικά αναδιανεμητικό.¹⁵

Τα παραπάνω αναφέρθηκαν με σκοπό να δείξουν ότι η προσέγγιση που ακολουθούμε εδώ, μελετώντας την αναδιανεμητική επίπτωση των ασφαλιστικών εισφορών ως ποσοστού επί του συνολικού εισοδήματος για κάθε εισοδηματική τάξη είναι μόνο ενδεικτική της πραγματικής αναδιανεμητικής τους επίπτωσης.

Με βάση τη στήλη 4 του Πίνακα 3 που δείχνει τις ασφαλιστικές εισφορές ως ποσοστό του ακαθάριστου εισοδήματος, παρατηρούμε ότι αυτές παρουσιάζουν μια προοδευτικότητα στο κάτω μέρος της εισοδηματικής κλίμακας, ενώ για τα μεσαία κλιμάκια εμφανίζουν μια σχετική αναλογικότητα και στο πάνω μέρος της εισοδηματικής κλίμακας γίνονται αντίστροφα προοδευτικές. Έτσι, όπως φαίνεται, υπάρχει κάποιο αναδιανεμητικό αποτέλεσμα από τις μεσαίες εισοδηματικές τάξεις προς τις ανώτερες και κατώτερες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Εισοδ. κλιμ.	% Συμμετ. στο ακάθ. εισόδ. (1)	% Συμμετ. στις συν. ασφ. εισφ. (2)	% Συμμετ. στο (ακ.-ασφ.) εισόδ. (3)	Ασφ. εισφ. (% Εισόδ.) (4)
1	1,1	0,7	1,2	5,38
2	5,1	4,0	5,2	6,48
3	8,7	9,5	8,6	9,10
4	16,3	18,2	16,9	9,27
5	26,2	28,5	26,4	9,04
6	17,9	20,0	17,5	9,29
7	14,4	14,6	13,7	8,45
8	10,2	4,5	9,7	3,68

14. Για μια αναλυτική παρουσίαση των παραπάνω αναφερθέντων αρχών των ασφαλιστικών συστημάτων βλ. Προβόπουλος (1987, Κεφάλαιο 1).

15. Η υπόθεση άλλωστε αυτή υποστηρίζεται από τα συμπεράσματα της μελέτης

Τα χαμηλά ποσοστά των ασφαλιστικών εισφορών στις κατώτερες εισοδηματικές ομάδες θα μπορούσαν να αποδοθούν στο υψηλό ποσοστό του εισοδήματος από συντάξεις (που έχουν πολύ χαμηλό ποσοστό κρατήσεων), ενοίκια και άλλες πηγές επί του συνολικού εισοδήματος καθώς και στο χαμηλό ποσοστό του εισοδήματος από εργασία. Όσον αφορά στο χαμηλό ποσοστό των ασφαλιστικών εισφορών του τελευταίου εισοδηματικού κλιμακίου, αυτό θα μπορούσε, επίσης, να αποδοθεί στη σύνθεση του εισοδήματός του. Στο κλιμάκιο αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό το ποσοστό του εισοδήματος από ελεύθερο επάγγελμα ή επιχείρηση, όπου η ασφαλιστική εισφορά δεν καθορίζεται ως ποσοστό του εισοδήματος αλλά ως απόλυτο μέγεθος. Ακόμη η ύπαρξη ανωτάτου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών για τους μισθωτούς έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ποσοστού του εισοδήματος που απορροφάται για ασφαλιστικές εισφορές για όσους έχουν αποδοχές υψηλότερες του ορίου αυτού.

Γενικά, η επίπτωση των ασφαλιστικών εισφορών στην κατανομή του εισοδήματος, έτσι όπως αυτή παρουσιάζεται από τη σύγκριση των στηλών 1 και 3 του Πίνακα 3, δεν είναι δραστική εφ' όσον η μεταβολή του ποσοστού συμμετοχής όλων των εισοδηματικών τάξεων στο συνολικό εισόδημα είναι πολύ μικρή. Πάντως, θα πρέπει να τονίσουμε ότι τη μεγαλύτερη μεταβολή παρουσιάζει το ποσοστό της υψηλότερης εισοδηματικής τάξης και μάλιστα αυτή η μεταβολή είναι θετική. Αυτό δικαιολογεί και το γεγονός της μικρής αύξησης της ανισότητας που παρουσιάζεται από τη σύγκριση των συνοπτικών μέτρων ανισότητας Gini¹⁶ και Theil (Πίνακας 2).

Πριν προχωρήσουμε στην επίπτωση των μεταβιβαστικών πληρωμών θα μελετήσουμε το αναδιανεμητικό αποτέλεσμα της συνολικής επιβάρυνσης (προσωπικού φόρου εισοδήματος και ασφαλιστικών πληρωμών) στο εισόδημα των νοικοκυριών.

Η εκτίμηση της επιβάρυνσης των νοικοκυριών ως ποσοστό του εισοδήματός τους (μέσος φορολογικός συντελεστής), (στήλη 3, Πίνακας 4), αυξάνεται προοδευτικά μέχρι το τελευταίο εισοδηματικό κλιμάκιο όπου η τάση αυτή αντιστρέφεται. Επίσης, η στήλη 4 του Πίνακα 4 δείχνει ότι οι εμπειρικοί οριακοί φορολογικοί συντελεστές, ενώ αυξάνονται μέχρι το έκτο εισοδηματικό κλιμάκιο (αν και όχι σημαντικά, με τη μεγαλύτερη αύξηση να εμφανίζεται μεταξύ των τριών πρώτων κλιμακίων) στη συνέχεια μειώνονται. Αυτό σημαί-

του Γ. Προβόπουλου (1987), ο οποίος προσέγγισε το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα μελετώντας τον μεγαλύτερο ασφαλιστικό οργανισμό της χώρας, το ΙΚΑ, και βρήκε να είναι διαχρονικά και στατικά διανεμητικό.

16. Βέβαια η μέτρηση της αναδιανεμητικής επίπτωσης με τη σύγκριση των δεικτών Gini για την κατανομή του ακαθάριστου εισοδήματος και την κατανομή του εισοδήματος μετά την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών δεν έχει νόημα στη συγκεκριμένη περίπτωση γιατί οι καμπύλες Lorenz των κατανομών τέμνονται. Αναφέρεται μόνο ενδεικτικά.

νει ότι η προοδευτικότητα της επιβάρυνσης είναι μικρή και δεν περιμένουμε να υπάρχουν σημαντικά αναδιανεμητικά αποτελέσματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Εισοδ. κλιμ.	% Συμμετ. στο ακάθ. εισόδ. (1)	% Συμμετ. στο καθαρ. εισόδ. (2)	Μέσοι φορολ. συντ. ^α (3)	Εμπειρ. ορ. φορ. συντ. ^α (4)
1	1,1	1,3	6,11	
2	5,1	5,6	8,11	10,64
3	8,7	9,2	11,84	19,75
4	16,3	16,8	14,25	20,31
5	26,2	26,1	16,87	22,56
6	17,9	17,2	19,94	27,54
7	14,4	13,6	21,11	24,32
8	10,2	10,2	16,82	12,71

α. Σε αυτούς τους φορολογικούς συντελεστές συμπεριλαμβάνονται οι φόροι και οι ασφαλιστικές κρατήσεις.

Πράγματι, συγκρίνοντας τις στήλες 1 και 2 του Πίνακα 4 βλέπουμε ότι οι διαφορές που επέρχονται στην ποσοστιαία συμμετοχή των εισοδηματικών τάξεων στο συνολικό εισόδημα δεν είναι σημαντικές. Πάντως, για τις τέσσερις πρώτες εισοδηματικές τάξεις βλέπουμε να παρουσιάζεται μια μικρή αύξηση της συμμετοχής τους ενώ για τις τρεις επόμενες εμφανίζεται μια μικρή μείωση. Η συμμετοχή της τελευταίας εισοδηματικής τάξης παραμένει αμετάβλητη.

Εξάλλου, το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από τη σύγκριση των συνοπτικών μέτρων της ανισότητας Gini και Theil για τις κατανομές του ακαθάριστου και καθαρού εισοδήματος στον Πίνακα 2, όπου οι μεταβολές τους είναι πολύ μικρές.

iii. Η αναδιανεμητική επίπτωση των μεταβιβαστικών πληρωμών

Στις μεταβιβαστικές πληρωμές μετράμε τις συντάξεις και τα κοινωνικά επιδόματα (ανεργίας, μητρότητας, ασθένειας κ.λπ.).

Οι συντάξεις, μετρούμενες ως ποσοστό επί του ακαθάριστου εισοδήματος (στήλη 1, Πίνακας 5), εμφανίζουν μια αντίστροφη προοδευτικότητα που σημαίνει ότι έχουν αναδιανεμητικό αποτέλεσμα προς όφελος των χαμηλών

τάξεων. Το χαμηλότερο ποσοστό του πρώτου εισοδηματικού κλιμακίου σε σχέση με το δεύτερο οφείλεται είτε στο γεγονός ότι στο πρώτο κλιμάκιο συγκεντρώνεται μικρότερος αριθμός συνταξιούχων, είτε ότι οι συνταξιούχοι αυτού του κλιμακίου παίρνουν μικρότερες συντάξεις. Σ' αυτό δεν μπορούμε να απαντήσουμε γιατί δεν ξέρουμε τον αριθμό των συνταξιούχων που υπάρχουν σε κάθε εισοδηματικό κλιμάκιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

<i>Εισοδ. κλιμ.</i>	<i>Συντάξ. (% εισ.)</i>	<i>Κοινων. επιδόμ. (% εισ.)</i>	<i>Μεταβ. πληρωμ. (% εισ.)</i>	<i>Συνολ. επιβαρ. (% εισ.)</i>	<i>Καθ. επιβ. (% εισόδ.) (4)-(3)</i>
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	39,3	2,4	41,7	6,11	-35,6
2	46,1	1,6	47,7	8,11	-39,6
3	25,7	1,3	27,0	11,84	-15,2
4	22,8	0,9	23,7	14,25	-9,5
5	21,2	0,5	21,7	16,87	-4,8
6	17,3	0,2	17,5	19,94	2,4
7	16,2	0,1	16,3	21,11	4,7
8	8,0	0,1	8,1	16,82	8,7

Πάντως θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι στο παραπάνω αναδιανεμητικό αποτέλεσμα δεν λαμβάνονται υπόψη οι εισφορές που οι συνταξιούχοι έχουν καταβάλει στο παρελθόν, δηλαδή κατά τη διάρκεια των ετών που εργάζονταν. Αν λαμβάναμε υπόψη τις εισφορές αυτές, μετρώντας την καθαρή μεταβίβαση που απολαμβάνουν, το αναδιανεμητικό αυτό αποτέλεσμα ίσως ήταν μικρότερο.

Όσον αφορά στα κοινωνικά επιδόματα (στήλη 2, Πίνακας 5), όπως αναμενόταν, παρουσιάζουν μια αντίστροφη προοδευτικότητα που δείχνει ότι ωφελούνται οι χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες. Παρ' όλα αυτά το ποσοστό του εισοδήματος που προέρχεται από κοινωνικές παροχές στο πρώτο εισοδηματικό κλιμάκιο είναι της τάξης του 2,4% ποσοστό το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί υψηλό.

Γενικά, οι μεταβιβαστικές εισφορές (στήλη 3, Πίνακας 5) σε αντίθεση με τα δύο προηγούμενα μέσα εκπληρούν ικανοποιητικά τον αναδιανεμητικό τους ρόλο.

iv. Η συνδυασμένη αναδιανεμητική επίπτωση

Έχοντας υπολογίσει την επιβάρυνση και τα οφέλη της κάθε εισοδηματικής τάξης, θα πρέπει τώρα να δούμε ποια είναι η καθαρή επιβάρυνσή της, δηλαδή αν μετά την καταβολή των φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών και την απολαβή των παροχών σε χρήμα, το εισόδημά της αυξάνεται ή μειώνεται.

Όπως φαίνεται από τη στήλη 5 του Πίνακα 5, οι πέντε πρώτες εισοδηματικές ομάδες έχουν αρνητική καθαρή επιβάρυνση, ή αλλιώς έχουν καθαρό όφελος, και μάλιστα το όφελος αυτό, ως ποσοστό επί του συνολικού εισοδήματός τους, μειώνεται σταδιακά όσο μετακινούμαστε από τα χαμηλά στα υψηλότερα κλιμάκια. Το αντίθετο συμβαίνει για τις τρεις τελευταίες εισοδηματικές τάξεις, οι οποίες υφίστανται καθαρή επιβάρυνση που αυξάνεται όσο μετακινούμαστε προς τα υψηλά κλιμάκια. Άρα υπάρχει αναδιανεμητικό αποτέλεσμα προς όφελος των φτωχοτέρων και το οποίο, όπως διαπιστώθηκε παραπάνω, οφείλεται στην κατανομή των μεταβιβαστικών πληρωμών.

Το επόμενο βήμα που θα έπρεπε να κάνουμε για τη μέτρηση της συνδυασμένης αναδιανεμητικής επίπτωσης των τριών παραπάνω μέσω αναδιανομής θα ήταν η σύγκριση της κατανομής πριν την επίπτωση (δηλαδή του εισοδήματος που τα άτομα λαμβάνουν από την αγορά και στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι φόροι και οι ασφαλιστικές εισφορές αλλά δεν συμπεριλαμβάνονται οι μεταβιβαστικές πληρωμές) με εκείνη μετά την επίπτωση (δηλαδή του καθαρού εισοδήματος). Δυστυχώς, όμως, δεν μπορούμε να το κάνουμε επειδή τα νοικοκυριά έχουν καταταχθεί σε εισοδηματικά κλιμάκια με βάση το ακαθάριστο εισόδημά τους, το οποίο συμπεριλαμβάνει εκτός από τους φόρους και τις ασφαλιστικές εισφορές και τις μεταβιβαστικές πληρωμές.

Έτσι θα πρέπει να περιοριστούμε στην παραπάνω σύγκριση των κατανομών μεταξύ καθαρού και ακαθάριστου εισοδήματος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ευρήματα της παραπάνω εργασίας έδειξαν ότι από τα μέσα που ο δημόσιος τομέας έχει στη διάθεσή του να επηρεάσει το χρηματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών μόνο οι μεταβιβαστικές πληρωμές έχουν θετική επίπτωση στη μείωση της οικονομικής ανισότητας.

Αντίθετα ο προσωπικός φόρος εισοδήματος έχει πολύ περιορισμένη αναδιανεμητική επίπτωση. Μάλιστα αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι 1) σιωπηλά αποδεχτήκαμε την υπόθεση της μη μετακύλισης του φόρου των

ελεύθερων επαγγελματιών και επιχειρηματιών (οι οποίοι έχουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνολικό εισόδημα του τελευταίου κλιμακίου) και 2) δεν αναφερθήκαμε στην ύπαρξη φοροδιαφυγής (θέματα τα οποία θα πρέπει να διερευνηθούν αναλυτικά), η αναδιανεμητική επίπτωση του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων μπορεί να έχει και αναδιανεμητικά αποτελέσματα σε βάρος των οικονομικά αδυνάτων.

Εξάλλου, εμφανές είναι και το μη ισχυρό αλλά αρνητικό αποτέλεσμα των ασφαλιστικών εισφορών στη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων.

Θα πρέπει, πάντως, να τονίσουμε ότι από την παραπάνω εργασία δεν θα μπορούσαμε να βγάλουμε γενικά συμπεράσματα για την αναδιανεμητική επίπτωση του δημόσιου τομέα εφ' όσον δεν εξετάσαμε την επίπτωση των έμμεσων φόρων, οι οποίοι και αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου των φορολογικών εσόδων και άρα το αναδιανεμητικό τους αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα σημαντικό, και των παροχών σε είδος, που το επίσης μεγάλο ποσοστό τους στο σύνολο των δαπανών του δημόσιου τομέα θα έχει έντονη επίδραση στην τελική κατανομή του εισοδήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aaron, H. and McGuire, M. (1970). "Public Goods and Income Distribution." *Econometrica* 38, 6: 907-920.
- Bjerke, K. and Brodersen, S. (1978). "Studies in Income Redistribution in Denmark for 1963 and 1971." *Review of Income and Wealth* 24, 2: 137-159.
- Danzinger, S., Haveman, R. and Plotnick, R. (1981). "How Income Transfer Programs Affect Work, Savings, and the Income Distribution: A Critical Review." *Journal of Economic Literature* 19, 3: 975-1028.
- De Wulf, L. (1981). "Incidence of Budgetary Outlays: Where Do We Go From Here?" *Public Finance Quarterly* 36, 1: 55-75.
- Feldstein, M. (1974). "Social Security, Induces Retirement, and Aggregate Capital Accumulation." *Journal of Political Economy* Sept./Oct.: 905-926.
- Friedman, R., Gilbert, N. and Sherer, M. (1987). "Modern Welfare States: A Comparative View of Trends and Prospects." Brighton: Wheatsheaf Books Ltd.
- International Labour Office, (1984). "Into the Twenty-First Century: The Development of Social Security." Geneva.
- Καράγιωργας, Σ. (1969). *Παραδόσεις Δημόσιας Οικονομικής*. τ. Β', Αθήνα: Παπαζήσης.
- Καράγιωργας, Σ. και συνεργάτες «Διαστάσεις της Φτώχειας στην Ελλάδα» Αθήνα: Ε.Κ.Κ.Ε. (υπό έκδοση).
- Lesnoy, S. and Leimer, D. (1985). "Social Security and Private Saving: Theory and Historical Evidence." *Social Security Bulletin* 48, 1: 14-30.
- Maital, S. (1975). "Apportionment of Public Goods Benefits to Individuals." *Public Finance* 3: 397-416.
- Meerman, J. (1978). "Do Empirical Studies on Budget Incidence Make Sense?" *Public Finance* 3: 295-313.
- Meerman, J. (1980). "Are Public Goods Public Goods?" *Public Choice* 1: 45-57.

- Morris, N. and Preston, G. (1986). "Inequality, Poverty and the Redistribution of Income." *Bulletin of Economic Research* 30, 4.
- Musgrave et al (1974). "The Distribution of Fiscal Burdens and Benefits." *Public Finance Quarterly* 2, 3: 259-311.
- Πάκος, Θ. και Ρέππας, Π. (1988). «Κατανομή του Οφέλους των Δημοσίων Δαπανών στην Ελλάδα.» στον Τιμητικό Τόμο στη Μνήμη του Σάκη Καράγιωργα, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.
- Philpotts, G. (1986). "Public Good Benefit Attribution." *Public Finance Quarterly* 14, 3: 313-328.
- Προβόπουλου, Γ. (1987). *Κοινωνική Ασφάλιση: Μακροοικονομικές Όψεις του Χρηματοδοτικού Προβλήματος* Αθήνα: Ι.Ο.Β.Ε.
- Τάτσος, Ν. (1983). «Μερικές Οικονομικές Επιπτώσεις της Κοινωνικής Ασφάλισης.» *Σπουδές* 1: 127-144.